

ODPIRANJE VR IN MAJHNE KIN

Filmski festival v Montrealu je ena redkih filmskih manifestacij, ki svoj koncept preverja pri filmskem občinstvu in se lahko zaradi tega v veliki meri odpove diktatu filmskega, predvsem ameriškega kapitala. V najrazličnejših programih, poleg obsežnega tekmovalnega, je Montreal znova pokazal reprezentativen prerez dogajanja v svetovnih kinematografijah, filme pa si je ogledalo nekaj sto tisoč gledalcev v Montrealu in v nekaterih večjih kanadskih mestih. Očarljivo delujejo vrste gledalcev pri blagajnah, polne in velikokrat tudi razprodane kino dvorane, v katerih so predvsem pripadniki narodnosti, katere film je na sporedu, prav prisrčno navijaški! Montrealski festival odpira ameriški kontinent za filme evropskih in drugih manjših kinematografij, za filme, ki si jih sicer gledalci na rednem kinematografskem sporedu večinoma ne morejo ogledati, kvečjemu na malih zaslonih, in je tako zanje festival edina možnost srečanja s temi filmi. Tako je Montrealski filmski festival po eni strani kulturno in po drugi politično dejanje, saj skuša s svojo avtoriteto vplivati na programsko politiko kanadskih kinematografov in televizije. Zaenkrat direktorju festivala in glavnemu selektorju Serge Losiqueu še ne uspeva za tekmovalni spored zagotoviti relevantnih ameriških filmov, toda že prihodnje leto naj bi se situacija spremenila, saj ameriški majorsji obljublajo, da bodo s svojimi filmi primerno obeležili okroglo, 15. obletnico najpomembnejšega severnoameriškega filmskega festivala. Montreal 90 je v tekmovalnem programu prikazal 21 filmov in izbor je dovolj ekskluziven in hkrati tudi reprezentativen. Čeprav v posebnem programu Filmi današnjega in jutrišnjega dne festival odpira možnosti za perspektive razvoja filmske umetnosti, je tudi tekmovalni del festivala odprt za filmska raziskovanja in tematsko svežino. Prikazani filmi zagotovo ne bodo filmske uspešnice, utegnejo pa postati železni del dobrega kinematografskega repertoarja.

Zanimivo je, da je bil kakovostno izbor izredno izenačen, v ospredju pa so bili kar trije kanadski filmi ob tehtnem izboru filmov vzhodno evropskih kinematografij. Tudi sicer je leto 90 minevalo v znaku filmov ustvarjalcev iz nekdanjih realsocialističnih dežel, ki so odprle svoje bunkerje in predstavile tudi prepovedane filme že v Berlinu, nato v Cannesu in naposled tudi v Montrealu! Inventura prepovedanih filmov je bila tako opravljena, osvajanje svobode je na nek način zaokroženo in sedaj bo moral evropski vzhod svetu pokazati tudi kaj drugega, kot le temačne podobe minulih realsocialističnih časov. To pa bodo ustvarjalci teh dežel izredno težko napravili, saj jim za sedaj novi sistemi dajejo le relativno svobodo toda ne tudi denarja, da bi lahko filme snemali.

Eden izmed vrhuncev festivala je bil film **Padlo z neba** režiserja Francisca Lombardija, ki je dobil veliko nagrado America za najboljši film. Film je nastal kot koprodukcija med Perujem in Španijo in daje v spretno

povezanih treh omnibusnih zgodbah presunljivo podobo perujske sodobnosti. Rdeča nit, osnovna povezovalna zgodba je o starih zakoncih, katerih edini cilj je, da si izgradita za zadnje počivališče veličasten mavzolej in sta zanj pripravljena žrtvovati prav vse, z njuno zgodbo je povezana starka Meche, ki trudoma preživlja sebe in svoja vnuka in ji zakonca podarita svinjo, ki bo ugonobila njeno življenje, in zgodba radijskega voditelja Don Ventura, ki daje poslušalcem upanje in vero, te pa ne more vrniti mladi ženski s samomorilskimi nagnjenji. Lombardijev film se giblje v razponih črnega humora, hiperrealizma in tragedije, usode njegovih junakov se gibljejo v zaprtih krogih življenja, ki jih njegovi junaki ne morejo preseči in zanje ni več niti upanja niti vere. Starka bo končala svoje življenje v ogradi za svinjo, ki jo je skupaj z vnuki komajda prehranila, ženski bo samomor uspel, stara zakonca pa sicer dokončata svoj mavzolej, toda na smrt morata čakati v sirotišču za ostarele.

Češkoslovaški film **Pogrebna slovesnost** režiserja Zdeneka Sirovyja je čakal v bunkerju od leta 1969, Husakov režim namreč ni mogel dopustiti enostavne zgodbe iz čeških petdesetih let, ko je bila za socialistični sistem nevarna celo pogrebna ceremonija. Film pripoveduje o Matildi, ki hoče izpolniti zadnjo željo svojega pokojnega moža, da bi ga pokopali v družinski grobnici! Oblast, ki je pravkar izpeljala nasilno kolektivizacijo, se namreč boji morebitnih nevšečnosti ali celo demonstracij ob pogrebu. Matilda tako naleti na strahopetnost, hipokrizijo, strah in na slabo vest krajevne birokracije, ki hoče zaščititi višje interese. Tako mrtvi ne more najti celo posmrtno pravice in ko jo Matilda le izsili, se izkaže, da se mrtvorjeni sistem res lahko boji celo svojih mrtvih. Film **Praznik psov** pričenjajo moreče scene s podeželske postaje, nikoli trezne snažilke stranišč, ki jo zaradi pijanosti naženejo z dela in jo domov pospremi možki popotnik, ki se mu ženska zasmili. Med žensko in moškim, ki prihaja z zdravljenja zaradi alkoholizma, se razvije svojski odnos medsebojne solidarnosti in odgovornosti. Življenjske

okolščine ju vežejo, želje razdružujejo, ženska bi ob moškem lahko pričela z družničnim življenjem in možki bi se ob tej ženski znova zapil. In tako se tudi zgodi, večna poražena v takem življenju ne moreta zmagati. Režiser Leonid Menaker zariše najbolj temačne podobe ruskega življenja, kjer ni najti možnosti opore in si tudi ljudje drug drugemu v svoji obupanosti ne zmorejo biti življenjska opora.

Dnevnik za mojo mater in očeta režiserke Marte Meszaros je zadnji film iz njene dnevniške trilogije. Z njim je Meszaroseva zaočkila podobe madžarskega trpljenja, ki je doseglo vrhunec z budimpeštansko vstajo leta 1956. S to vstajo se njen zadnji dnevniški film začne in zaključuje dve leti kasneje z usmrtnitvijo Tomaža, ki je obsojen zaradi veleizdaje. To je obdobje neizprosne represije, iskanja sovražnikov, to je čas ugašanja upanja, ki se je porodilo ob porušenem Stalinovem spomeniku.

Kanadčani so se predstavili s tremi filmi v konkurenci za festivalska priznanja – **Izmišljeno zgodbo**, **Meglo** in **Princi v izgnanstvu**. Gre za filme preizkušenih kanadskih ustvarjalcev, ki nadaljujejo s sedaj že svetovno uveljavljeno kanadsko filmsko šolo, ki je izvirna tako v izbiri tematike kot po filmskem izrazu, ki je soglasje ameriške bleščavosti in evropske navdihnjenosti. Walkerjev **Princi v izgnanstvu** so film o smrtno obolelih otrocih, ki preživljajo poletne počitnice v počitniškem taborišču, stran od zaščitniških staršev in zdravnikov, ko lahko zaživijo svoje najstniško življenje. Presenetljivo je, kako se ti dečki in dekleta osvobodijo bremen okolja, prisotnosti in zavedanju smrti, navkljub srečujejo z ljubeznijo, radostmi in žalostmi, z življenjem, ki ga živijo polno in neobremenjeno, čeprav se zavedajo, da ne bodo nikoli videli staranja svojih staršev. Pripravljeni so se boriti za svoje življenje brez razmišljanja o brezizhodnosti svoje borbe, hočejo živeti svoje življenje kar se da polno in brez ostankov. Film je dobil nagrado za izvrsten scenarij. Melanconov film **Megla** je črna kriminalka, v kateri se rop sicer posreči, toda roparska skupina ne

T ZA EVROPSKE SE NA MATOGRAFIJE POSTAV

bo mogla razdeliti plena, njihovo stisko izkoristi radijski reporter za svojo oddajo v živo – v studio namreč pripelje enega od pobeglih roparjev, ki hoče z izsiljevanjem iztržiti možnost pobega in svobodo za svojega zajetega brata. Toda v igri pred radijskim mikrofonom lahko pridobi samo brezvesten radijski reporter. Nagrado za najboljšo vlogo je dobil Marcel Laboef. Izjemno duhovita je

tragična gledališka parodija **Izmišljena zgodba**, v kateri zaživi kanadska gledališka scena, nekoliko nori umetniški svet in njegovi spremljevalci, ki se suče okoli zvezdniske igralka in njene hčerke, ki sta obe lomilki moških src in hkrati odmaknjeni od uresničitve svojih intimnih želja. Marc Andre Forcier je iskrov režiser, ki duhovito prepleta dogajanja v parodičnem gledališču, kjer do-

mala amatersko uprizarjajo Otela, z odštekano obgledališko sceno. Film so že povabili v cannski Quinzaine de realitateurs. Ti filmi sicer ne dosegajo dometa filmov Lee Pool ali sedaj že kultnega Denisa Arcanda, so pa prepričljiv dokaz o živosti kanadske filmske ustvarjalnosti.

Angleži so v Montrealu predstavili film **Veliki mož** zanimivega soustvarjalca angleškega

„novega“ filma Davida Lelanda. Po filmih **Rad se te spominjam** in **Checking out** (ta film je posnel za Američane), je njegov **Veliki mož** sodobna grozljivka, film o nelegalnih pretepih za prestiž med voditelji angleškega podzemlja. Za enega takšnih dvobojev nagovorijo obubožanega rudarja Dannyja, ki se bo spopadel z neskropuloznim silakom iz nasprotnega tabora. V svetu podzemlja Danny lahko postane neke vrste velik mož, toda velik za kakšno ceno? Sproletarizirana thacherjanska Anglija v Lelandovem filmu dobiva grozljive podobe nasilnosti in izgube dostojanstva.

Po nekaj letih je prišel v Montreal iz Amerike film zanimivega alternativnega režiserja Jona Josta z evropskim naslovom **Vsi Vermeerji v New Yorku**. Jostov film je takšen kot Vermeerji, film stanj, newyorške osamljenosti, film o treh sestanovalkah, ki vedno manj zmorejo skupno življenje, o Marku, ki

IZMIŠLJENE ZGOĐBE, REŽIJA MARC-ANDRÉ FORCIER, 1990
VSI VERMEERJI V NEW YORKU, REŽIJA JON JOST, 1990

išče svoj mir med Vermeerjevimi slikami in med njimi sreča Anno, Francozinjo, ki se staplja z Vermeerjevim ženskim portretom... Film tihih kriznih stanj in nepričakovanih obratov, film osamljenosti in hrepenenj. Iz Amerike povsem evropejski film. Po stilizirani **Temni noči** se je Carlos Saura s filmom **Ay, Carmela!** vrnil v realizem življenja in posnel liričen spomin na špansko državljansko vojno in skupinico glumačev, ki dviga moralo vojskujočim se stranem, v resnici pa beži pred nasiljem in išče možnost za preživetje. Za preživetje so pripravljeni plačati domala vsako ceno in pretrpeti ponižanja, toda tudi rušenje človeškega dostojanstva ima svoje meje in za Carmelo je meja, ko bi morala izgubiti dostojanstvo pred »tujimi« ljudmi, prostovoljci iz Poljske. Tokrat Saura srka iz življenja in njegova strastnost se oplaja pri pravih sokovih. Tako je njegova **Carmela** njegov najboljši film zadnjih let.

Danski film **Valček z Regitze** je nežna reminiscenca nekega zakona kot jo sprožijo priprave na vrtno zabavo, na kateri se bodo srečali dolgoletni prijatelji. Karl se spominja svojega življenja z Regitze, življenja, ki ga je ona preživela polno, on pa je bil samo njen spremljevalec. Intimistična zgodba je to, takšna, kot jo zmorejo predvsem kontemplativni Nordijci.

Iz Daljnega vzhoda sta bila na festivalu dva filma, Južnokorejski **Petelin** in kitajski **Balada o Rumeni reki**. Film **Petelin** je bridka satira na korejski discipliniran način življenja, kjer je delavnost osnovna vrednota, Chang postane žrtev svoje delavnosti, svoje ženske družine – žene in treh hčera, tako da mu ob kurji farmi ne ostane energije niti za zakonske dolžnosti. Zadeve pa se spremenijo, ko se zaplete s prikupno blagajničarko, ob njej spet postane fant od fare in tako hoče tudi ostati, pa čeprav je ozadje vsega intriga, s katero se hoče njegov prijatelj polastiti Changove žene in seveda njegove kurje farme. **Balada o Rumeni reki** pa je film o človeških usodah, povezanih z Rumeno reko. V ospredju je Dang Gui, mladi nosač, ki se zaradi ubožnosti ne more poročiti s svojo mladostno ljubeznijo, zaživi z odpadnikovo ženo, vzgoji njeno hčerko, jo odda v zakon in šele na starost lahko prestopi Rumeno reko, pa je to zanj verjetno že prepozno, če je prepozno, da ob koncu življenja vendarle uresniči svoje sanje.

Michel Deville je s filmom **Poletna noč v mestu** ustvaril predvsem dialoški film. Gre za ljubezensko noč novih znancev, za njune postkoitalne pogovore, ko njuni telesi še trepetata zaradi doživete strasti in so lahko zaradi tega pogovori odkriti in raziskujoči, take vrste, da bi lahko to skupno noč strasti prevesili v možnost skupnega življenja, ali vsaj v nadaljevanje. Tako moški in ženska sprašujeta in pripovedujeta, toda vse bolj jasno postaja, da govorita vsak zaradi sebe samega, da ostajajo nedotakljiva področja. Tako se v govorjenju približujeta in oddaljujejo. Ali se že poraja ljubezen, ali gre samo za njen videz, tako je s trenutki, ko mine

telesna strast, ki nikakor noče zdrkniti v praznost prostora.

Opazno je bil sprejet in tudi z drugo nagrado nagrajen jugoslovanski film **Ženska v pejsazu** pokojnega Ivica Matića. Očaral je s preprostostjo, liričnostjo in nevsiljivo umetniškostjo. Niso vedeli, da to ni več trenutek našega filma.

Prej so to bili filmi Bate Čengića **Slike iz življenja udarnika**, **Vloga moje družine v svetovni revoluciji** in **Gluhi smodnik**.

Prva dva filma so predvajali v okviru posebne sekcije prepovedanih vzhodnoevropskih filmov, **Gluhi smodnik** pa je bil časten gost uradnega programa. Priznati je treba, da so vsi trije Čengićevi filmi doživeli dober sprejem, pa čeprav so bili predvajani skupaj s Pavlovićevo **Zasedo** ob takšnih filmih kot so češki **Uho**, Menzlovih **Škrjančkih na strunah**, Nemcevih **Gostiji in gostih** in poljskih **Notranjih stanjih**.

Montreal je zaokrožil eksotiko in zanimivost prepovedanih filmov iz socrealističnih držav. Prihodnost filmske ustvarjalnosti teh držav vsekakor ne bo več mogla temeljiti na umetniškem kazanju pravkar minule preteklosti. Svet postaja utrujen od poti in stranpoti »socializma« in tematičnih filmov, ki jih je vsebinsko in finančno omogočil. Pripravljen

je sicer razumeti neizmerne bolečine in na njih temelječa obtoževanja, ne more pa razumeti za slovensko dušo značilnega mazohizma in svetobolja.

Prihodnje leto 91 se Montreal pripravlja na okroglo obletnico. V minulih letih je neprestano utrjeval svoje mesto med veliko festivalsko četverico – Berlinom, Cannesom in Benetkami, za dokončno uveljavitev pa mu manjka edinole še korak do velikega soseda – Amerike. In prav to Serge Losique pričakuje za leto 92.

MATJAŽ ZAJEC

